

नागरिक जलवायु बजेट नेपाल

जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित विकास कार्यक्रममा
विनियोजित बजेट कहाँ खर्च भइरहेको छ ?
आ.व. २०७५।७६

जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित विकास कार्यक्रममा विनियोजित आ.व.२०७५।७६ को बजेट कहाँ खर्च भइरहेको छ?

जलवायु परिवर्तन र नेपालको भविष्य

नेपाल जलवायु परिवर्तनका कारण विश्वमा सबैभन्दा बढी जोखिममा रहेका मुलुकको सूचीमा पर्दछ । खहरे बाढी, डडेलो, खडेरी जस्ता जलवायु परिवर्तनका कारण सिर्जित असरहरूबाट अति प्रभावित हुने बीसाँ देशहरूमध्ये नेपाल पनि एक हो । जलवायु परिवर्तनका कारण सिर्जित असरहरूको वृद्धिले नेपालमा भइरहेको विकास प्रयासहरूको लक्ष्य प्राप्तिमा चुनौती थप्नुका साथै समुदायहरू र खासगरी महिला तथा गरिब वर्गको जनजीविकालाई थप कष्टकर बनाएको छ । जलवायु परिवर्तनका कारण सिर्जित असरहरूमा वृद्धि हुन थालेका प्रमाणहरू स्पष्ट देखा पर्न थालिसकेका छन् । सरकार, नीजिक्षेत्र र सर्वसाधारणले विश्व तापमानमा हुने वृद्धिलाई न्यूनिकरण गर्न हरित गृह ग्राउंस उत्सर्जनलाई कम गर्न तथा जलवायु परिवर्तनका कारण सिर्जित हुने परिणामहरूबाट मानिसलाई सुरक्षित राख्न तथा प्रभावकारी अनुकूलन उपायहरूको माध्यमबाट जलवायु परिवर्तनका सम्भावित प्रभावको आकर्तन गर्दै तिनलाई सम्बोधन गर्न तत्काल कदम चाल्न आवश्यक भइसकको छ ।

सरकारको अधिकतम प्रयास जलवायु परिवर्तनको प्रभावलाई सम्बोधन गर्न आर्थिक स्रोतको जोहो गर्न र विकास कार्य मार्फत त्यस्ता स्रोत परिचालन गर्ने कार्यमा केन्द्रित रहेको हुन्छ । यस नागरिक जलवायु बजेट मार्फत सरकारले जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित विकास कार्यमा बजेट उपलब्ध गराउन चालेको कदम बारे जानकारी गराउनुका साथै आर्थिक वर्ष २०७५।७६ मा जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित विकास कार्यक्रममा विनियोजित जलवायु सम्बन्धी बजेट प्रस्तुत गर्दछ ।

नागरिक जलवायु बजेट के हो र यो किन आवश्यक छ?

जलवायु परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्ने सन्दर्भमा नागरिक समाजका संघसंस्था, जनप्रतिनिधि, सांसद र अन्य सरोकारावालाहरूले केहि खास विषयहरूमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्दछन् । ति हुन्: १. जलवायु परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्ने स्रोत परिचालन र खर्चसम्बन्धी निर्णयहरू गर्दा सर्वसाधारण, प्राकृतिकृ स्रोत र अर्थतन्त्रको आवश्यकतासँग सामज्जस्यता रहेको सुनिश्चितता गर्ने, २. सेवा र तथा अन्य क्रियाकलापको लागि छुट्टाइएको आर्थिक स्रोत सरकारले कसरी खर्च गर्दा त्यसको अनुगमन गर्ने, र ३. सरकारलाई जवाफदेही बनाउने । जलवायुसम्बन्धी सार्वजनिक बजेट जलवायु परिवर्तनको सम्भावित प्रभावलाई सम्बोधन गर्ने र दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिमा टेवा पुग्ने लक्ष्य अनुरूप र प्रभावकारी ढङ्गले खर्च भएको सुनिश्चित गर्ने, बजेटसम्बन्धी निर्णय लिने र निगरानी गर्ने प्रकृयामा नागरिक र नागरिक समाजको सहभागिता आवश्यक हुन्छ । सहभागिताको अवसरहरूमा पहुँच बढाउन र सहयोग गर्न सहजै बुझ्न सक्ने बजेटसम्बन्धी जानकारीको आवश्यकता पर्दछ ।

जलवायु परिवर्तन र यसबाट हुने असरहरूलाई सम्बोधन गर्न सरकारले तयार पारेको बजेट र खर्चबाटे सर्वसाधारणलाई सूचित गर्न तथा जलवायु परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्ने सन्दर्भमा सबैको सहभागिता अभिवृद्धिमा सहयोग पुऱ्याउनका लागि फ्रिडम फोरमले यो नागिरक जलवायु बजेट तयार गरेको हो । यस नागरिक जलवायु बजेटमा आ.व. २०७०।७१ देखि आ.व. २०७५।७६ सम्मको जानकारी समेटिएको छ । आम नागरिक, नागरिक समाज, पत्रकार, जनप्रतिनिधि, सांसद तथा अन्य नीति निर्माताहरूलाई जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी सम्बोधन गर्न सरकारले कसरी सार्वजनिक वित्तको प्रयोग गर्दा भन्ने जानकारी गराउन यो दस्तावेज तयार गरिएको हो । यसलाई सरकारका विभिन्न तहहरूमा संवाद गर्न तथा जलवायु वित्तको जवाफदेहीतासम्बन्धी छलफललाई सहजीकरण गर्न प्रयोग गर्न सकिन्छ । साफेदारहरूबीच बजेटसम्बन्धी छलफलमा सहयोग पुऱ्याउँदै निर्णयमा सहभागी हुनका लागि यस नागिरक जलवायु बजेटले जानकारी उपलब्ध गराउँदछ ।

नेपालमा जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरू

नेपाल सबैभन्दा बढी जोखिममा रहेको मुलुकहरूमध्ये एक हो

२८

७५ मध्ये
जिल्लाहरू
पहिरोको जोखिममा

७५ मध्ये
१ जिल्लाहरू
आकस्मिक बाढीको जोखिममा

पूर्वानुमान गर्न
नसकिने खालको वर्षा

केही वर्षयता नेपालले
बढ्दो रूपमा बेहोरेका
चुनौतीहरू:

अत्याधिक तातो हावा र शितलहर

२२

७५ मध्ये
जिल्लाहरू
खडेरीको जोखिममा

१२

७५ मध्ये
जिल्लाहरू **हिमताल**
बिष्फोटनको जोखिममा

नोट: राज्य पुनर्संरचनाको क्रममा नेपालका जिल्लाहरू ७५ बाट ७७ बनाइएका छन् ।
नवलपरासी र रुकुम जिल्लालाई दुक्र्याएर दुई अतिरिक्त जिल्ला थपिएको छ ।

जलवायु प्रभावसम्बन्धी सर्वेक्षण २०१६ मा उत्तरदाताहरूले सङ्केत गरेअनुसारको जलवायु प्रभाव

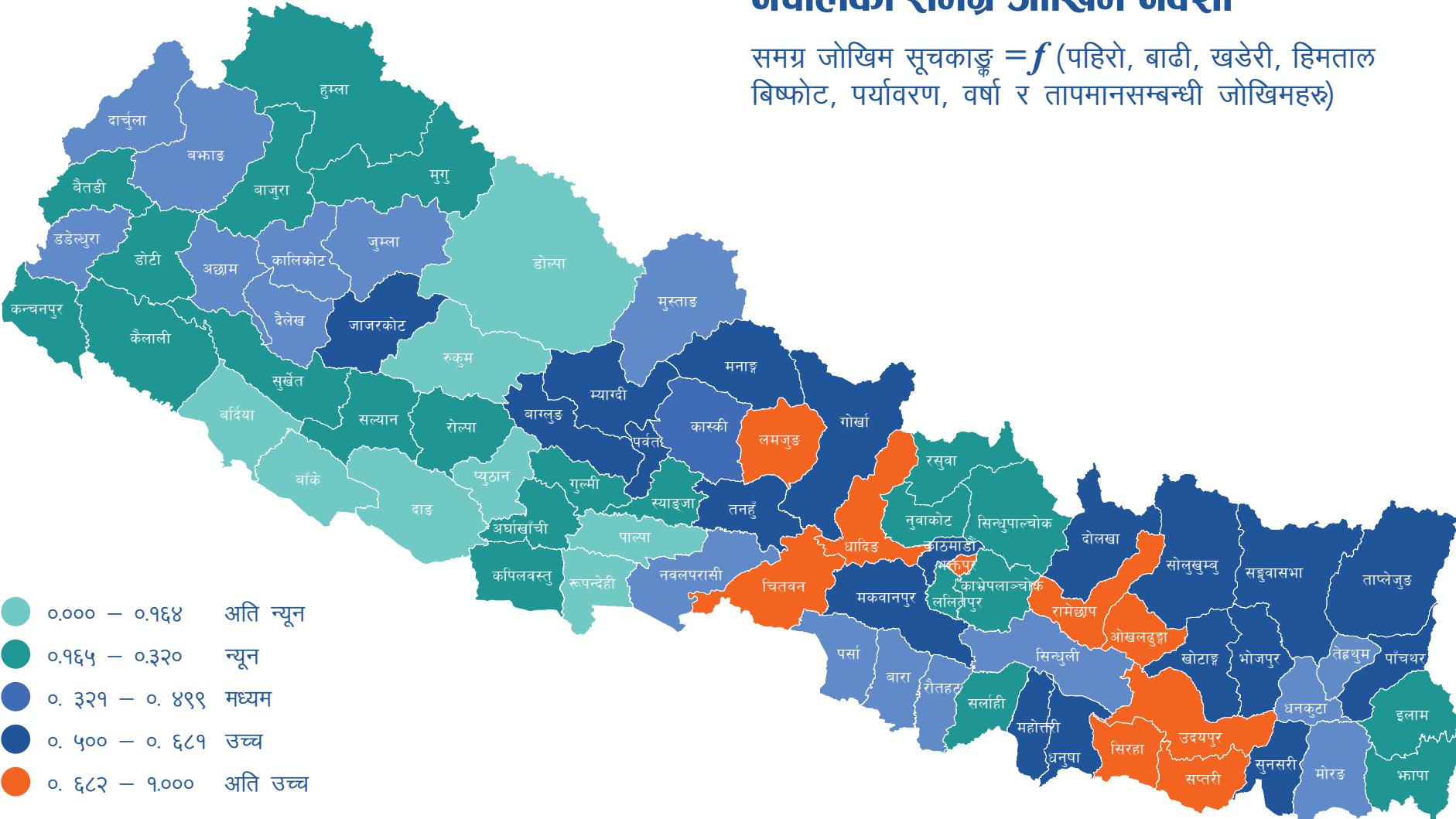
प्रभाव क्षेत्र

प्रभाव क्षेत्र	प्रभाव सूचकाङ्क	उत्तरदाता (प्रतिशतमा)	
		वर्षायाम १ देखि ४ हप्ताले ढिलो भएको	हिउँदे वर्षा १ देखि ४ हप्ताले ढिलो भएको
पानीको ओत	पानीको श्रोतमा देखिएको परिवर्तन	८४.५८	
	सतहगत पानीको परिमाणमा देखिएको कमी	८४.२८	
	हिमाली भेगमा सतहगत पानी पूर्ण रूपमा सुकेको	८४.२८	
	पहाडी भेगमा भूमिगत पानी पूर्ण रूपमा सुकेको	८८.८१	
	खेतीयोग्य जमिनमा मिचाहा प्रजातीका वनस्पतिहरूको वृद्धि	८२.०३	
तातो हावा र शितलहर	मध्य हिमाली क्षेत्रमा शितलहरमा वृद्धि	१००	
	मध्य पहाडी भेगमा शितलहरमा कमी देखिएको	१००	
	पूर्वी तराइमा तातो हावा र तापमानमा वृद्धि	५६.२५	
खडेरी	खडेरीमा वृद्धि	८८.३३	
पहिरो	पहिरोका घटनाहरूमा वृद्धि	७८.९२	
रोग र किराफट्याङ्गाहरू	बालिमा नयाँ रोगहरू देखा परेको	६०.२५	
	नयाँ किराफट्याङ्गाहरू देखा परेको	६६.०८	
	गाइवस्तुमा नयाँ रोगहरू देखा परेको	८९.८८	
	रोग/किरा र खण्ड वृष्टि वृद्धि	८७.६८	

ओत : केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग (CBS) (२०१७)

नेपालको समग्र जोखिम नक्शा

समग्र जोखिम सूचकांक f (पहिरो, बाढी, खडेरी, हिमताल
बिष्फोट, पर्यावरण, वर्षा र तापमानसम्बन्धी जोखिमहरू)

जलवायु परिवर्तनको आर्थिक प्रभाव कस्तो रहेको छ ?

प्राप्त भएका विकासका उपलब्धीहरूमाथि जलवायु परिवर्तनले चुनौती पैदा गर्दछ र भावी योजना र आकाङ्क्षामाथि आघात पुऱ्याउँदछ ।

वि.सं. २०८०-२०६२

प्रति वर्ष औसत नोक्सानी
रु.१.२ अर्ब

कुल नोक्सानी
रु.१८ अर्ब

२०१३

चालु जलवायु जोखिमता र
विषम मौसमी घटनाका कारण
भएको नोक्सानी
रु.२३-३८ अर्ब

२०६७-२०७३

प्रति वर्ष औसत नोक्सानी
रु.२.२ अर्ब

कुल नोक्सानी
रु.१६.८ अर्ब

जलवायुसम्बन्धी प्रकोपका कारण भएको अनुमानित नोक्सानी र क्षति (रु.०००मा)

बाढी	१५,५१८,७७८
पहिरो	१,०७९,८०२
आकस्मिक बाढी	११,०००
भारी वर्षा	२१८,१७३
चट्याङ्ग	२५,१२०
कुल घाटा	१६,८४६,६९८

स्रोत: <http://drportal.gov.np/reports>

२०७३

बाढीका कारण भएको नोक्सानी
रु. १५.५ अर्ब

पहिरोको कारण भएको घाटा
रु. १ अर्ब बढी

गृह मन्त्रालय, २०१६ ।

२०७४

बाढी प्रभावित ३५ जिल्लाका
कुल अनुमानित नोक्सानी
रु. ६०.७ अर्ब

हालैका वर्षहरूमा खडेरी र
वनमा आगलागीको मात्रा व्यापक
भएको छ जसले खेतिपाती
र वातावरणमा गम्भीर हानि
पुऱ्याएको छ
**तर यस सम्बन्धी कुनै
जानकारी छैन ।**

बाढीका कारण भएको क्षति (रु. अर्बमा)

आवास	१९.५
सिंचाइ	१७.५
गाइवस्तु	१०.७
कृषि	७.२
यातायात	२.९
शिक्षा	१.२
खानेपानी तथा सरसफाई	०.८८
स्वास्थ्य	०.६२
इन्धन	०.२२
कुल घाटा	६०.७२

श्रोत: राष्ट्रिय योजना आयोग २०७४

जलवायु परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्न नेपाल सरकारद्वारा गरिएका प्रयासहरू

नेपाल सरकारले जलवायु परिवर्तनका चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गर्न विभिन्न प्रयासहरू गरेको छ । जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी ऐतिहासिक पेरिस सम्झौतामार्फत सरकारले हरितगृह ग्याँसको उत्सर्जनलाई न्युनीकरण गर्न तथा देश विकास र नागरिकको जीवनमाथि जलवायु परिवर्तनबाट हुने नकारात्मक असरहरूमा अनुकूलनता कायम गर्नका लागि महत्वाकाङ्क्षी कदम चालेको छ । जलवायु परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्ने प्रयासहरूलाई व्यवस्थापन गर्ने सवालमा नेपाल सरकाले थुप्रै कानुन, मापदण्ड र निर्देशिका तथा महत्वपूर्ण नीतिगत सुधारहरूलाई व्यवहारमा लागू गरेको छ । यस्ता सुधारहरूमध्ये प्रमुखरूपमा जलवायुसम्बन्धी सार्वजनिक कोष व्यवस्थापन गर्ने तथा विकास कार्यक्रमहरूलाई जलवायु संवेदनशील बनाउनका लागि जलवायु परिवर्तनलाई विभिन्न क्षेत्रअन्तर्गतका योजना र बजेट निर्धारणमा समावेश गर्नु रहेका छन् ।

जलवायु परिवर्तनले नेपालको अर्थतन्त्रको आधारशीलाको स्थामा रहेको प्राकृतिक स्रोत र प्रणालीहरूमा समेत प्रभाव पार्दछ । त्यसैले सरकारले कृषि, जल, वातावरण संरक्षण, उर्जा, यातायात, स्वास्थ्य लगायतका विषयगत क्षेत्रहरूमा थप काम गर्नुपर्ने हुन्छ । जलवायुसम्बन्धी बजेटले यी

सबैजसो क्षेत्रलाई समेट्छ, त्यसैले सरकारका प्रयासहरू जलवायु परिवर्तनसँग अनुकूल हुनका लागि गर्नुपर्ने कार्यको पहिचान गर्न, हरितगृह ग्याँस उत्सर्जन घटाउन तथा उक्त कार्यहरू गर्नका लागि अर्थको व्यवस्था गर्नु अति महत्वपूर्ण हुन्छ ।

त्यसो भएमा बजेटमा व्यवस्था गरिएका यी खर्चलाई कसरी पहिचान गर्ने र कसरी आवश्यक पर्याप्त स्रोत व्यवस्थापन गरेको कुरा निश्चत गर्ने ?

जलवायुसम्बन्धी वित्त व्यवस्थापनमा सुधार गर्ने उपायहरूमध्ये जलवायु बजेट संकेत प्रणाली (climate budget coding system) पर्दछ, जसले जलवायुसम्बन्धी कार्यमा खर्चहुने बजेटको पहिचान गर्दछ । जलवायु बजेट संकेत प्रणालीले जलवायुसम्बन्धी खर्च लाई दुईकिसिमले परिभाषित गरेको छ : अति सान्दर्भिक र सान्दर्भिक । सरकारले जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी वित्तिय व्यवस्थापन प्रारूप (CCFF) अनुमोदन गरेको छ । यसले जलवायुसम्बन्धी क्रियाकलापलाई कार्यक्रम तथा बजेट प्रणालीमा मुलप्रवाहिकरण गर्न, बजेटमा व्यवस्था गरिएको कोषको खर्चसम्बन्धी प्रतिवेदन र जवाफदेहीतामा सुधार ल्याउन तथा जलवायु लगानीलाई प्रभावकारी बनाउन मार्ग चित्र प्रस्तुत गरेको छ ।

जलवायुसम्बन्धी कार्यका लागि सरकार को आ.व. २०७४/७५ को बजेटमा के छ ?

नेपाल सरकारले आ.व. २०७५/७६ को बजेटमा जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी प्राथमिकताहरूमा कृषि, वन र वातावरण, उर्जा, खानेपानी, सिंचाइ र नदी नियन्त्रण, आवास निर्माण र शहरी पूर्वाधार, यातायात, भूकम्पपश्चातको पुनर्निर्माण, बाढी, र स्थानीय पूर्वाधार आदि क्षेत्रहरूलाई समावेश गरेको छ । तल जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी प्राथिमिकताका क्षेत्रहरूमा निर्धारण गरिएको बजेट विनियोजन (निश्चित गतिविधिका लागि छुट्याइएको पैसा तथा "खर्च" भन्नाले खर्च भएको रकम बुझिन्छ) सम्बन्धी विस्तृत जानकारी प्रस्तुत गरिएको छ ।

1. https://mof.gov.np/uploads/document/file/CCFF_FINAL_Web_20180222050438.pdf

नागरिक जलवायु बजेटसम्बन्धी जानकारी

केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागले अर्थ मन्त्रालय, महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय र अन्य सरकारी निकाय र श्रोतको आधिकारिक जानकारी प्रयोग गर्दछ । फ्रिडम फोरमले २०७४ सालमा पहिलो नागरिक जलवायु बजेट तयार गर्दा सरकारले जलवायुसम्बन्धी निर्दिष्ट तथ्याङ्क प्रकाशन गरेका कारण आवश्यक जानकारी सहज रूपमा उपलब्ध भएको थियो । यस्तै तथ्याङ्क सरकारले आ.व. २०७५/७६ को बजेटमा प्रकाशन गरेन र जसका कारण नागरिक जलवायु बजेट तयार गर्न तथा जवाफदेहीता उद्देश्यका लागि सर्वसाधारणलाई उपयोगी र समायोचित जानकारी प्राप्त गर्न कठिन भएको छ । यसका अतिरिक्त धेरैजसो जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी कार्यक्रमहरू स्थानीय स्तरमा लागू हुन्छन् । अहिले स्थानीय र प्रदेश सरकारहरूले जलवायुसम्बन्धी वित्त व्यवस्थापन कसरी गरिरहेका छन् भन्ने जानकारी प्राप्त गर्न धेरै कठिन छ ।

अ सुझाव

बजेटमा जनसहभागिता र जवाफदेहीताका लागि विस्तृत र समयोचित जानकारीमा भरपर्दो पहुँच आवश्यक पर्छ र त्यसकारण सरकारले नागरिक जलवायु बजेटलाई सूचना उपलब्ध गराउन तथा सूचनामाथि जनताको पहुँच कायम गर्नका लागि एउटा नमुना संयन्त्रको रूपमा प्रयोग गर्न सक्दछ । नेपाल सरकारले सबै तहका सरकारहरूलाई जलवायुसम्बन्धी बजेटको जानकारीलाई जनताको पहुँचयोग्य बनाउन प्रोत्साहन गर्नुपर्छ ।

जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी मार्ग चित्र र दीगो विकास लक्ष्य

नेपाल सरकारले नेपालको जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी प्रतिबद्धता हाँसिल गर्न सहयोग गर्नुको साथै CCF द्वारा दीगोविकास लक्ष्यलाई (SDGs) थप प्रभावकारी ढङ्गमा पछ्याउन सहयोग पुगोस भन्ने अपेक्षा राखेको छ । CCF ले सरकारको राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय तहमा भएको लगानीको प्रभाव अनुगमन गर्ने प्रकृया रथापना गर्दछ । यसको मार्गचित्र भनेको सम्बन्धित क्षेत्रका मन्त्रालयहरूलाई जलवायु र दीगो विकास लक्ष्यसम्बन्धी योजना र कार्यक्रमलाई एकीकृत गरी कार्यान्वयन गर्न निर्देशन गर्न तथा स्थानीय स्तरका गतिविधिहरूमा सहयोग गर्ने हो । स्थानीय स्तरमा नै प्रायजसो कार्यक्रमहरू हुने गर्दछन् ।

ब सुझाव

नेपाल जलवायु परिवर्तन र दीगो विकास लक्ष्यसम्बन्धी आफ्नो प्रतिबद्धता पुरा गर्ने दिशामा अघि बढ्ने क्रममा सरकारले सम्बन्धित क्षेत्रमा कसरी बजेट व्यवस्था गरेको छ त्यसको जानकारी सार्वजनिक गरी सार्वजनिक कोषको व्यवस्थापन कसरी भएको छ भन्ने विषयमा बढी भन्दा बढी सूचनाहरू प्रवाह गरी आम बुझाइ र जवाफदेहीतालाई प्रवर्द्धन गर्न सक्दछ । सरकारले यो जानकारीलाई जति बढी बुझन सजिलो भाषामा राख्यो उति बढी यसमा नेपाली जनताको पहुँच हुन पुग्दछ ।

महिला र गरिब जनताले जलवायु परिवर्तनको जोखिमको बढी सामना गर्दछन्

गरिब तथा सीमान्तकृत वर्गले जलवायु परिवर्तनको जोखिमलाई बढी मात्रामा सामना गर्दछन् । गरिब र अझ खासगरी गरिब महिलाहरू बढी, आँधीहुरी, खडेरी, पहिरो जस्ता जलवायुका कारण हुने जोखिमबाट बढी प्रभावित हुने सम्भावना हुन्छ किनभने उनीहरू उच्च जोखिमयुक्त स्थानमा कमजोर तरिकाले निर्माण गरिएका घरहरूमा बसोबास गर्दछन् । उनीहरू खाद्यवस्तु उत्पादन, इन्धन र आयआर्जनका लागि प्राकृतिक श्रोतमा बढी निर्भर रहेको हुन्छन् र उनीहरूका सामू सीमित आर्थिक विकल्पहरू रहेको हुन्छ । विद्यमान संरचनागत असमानता र विभेद, ऋण र बिमासेवा जस्ता आर्थिक सेवाहरूमा असमान पहुँच, शिक्षा, स्वास्थ्य हेरचाह र विपतका अवस्थामा पुनर्प्राप्तिसम्बन्धी सहयोगका सवालमा भएका अपर्याप्त सार्वजनिक सेवाहरू तथा यी संरचनागत विषयहरूलाई चुनाती दिने निर्णय प्रकृयामा सहभागी हुने निकै न्यून अवसरका कारणले पनि गरिब र महिलाहरूले जलवायुसम्बन्धी जोखिमलाई सम्बोधन गर्न सन्दर्भमा निकै सङ्कर्ष गर्नुपरिहेको हुन्छ ।

तसर्थ, जलवायु परिवर्तनका कारणहरू न्यूनीकरण गर्न र जोखिम अवस्थामा रहेको समुदायका जोखिमतालाई प्रतिरोध गर्ने र उनीहरूलाई पूर्वावस्थामा फर्कन सक्ने सामर्थ्य निर्माण गर्न र त्यसलाई संरक्षण गर्न सरकारले कसरी सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन गरको छ भन्ने विषयले जलवायु परिवर्तनले गरिबी अझ बढाउँछ वा गरिबीको रेखा नजिक रहेकाहरूलाई अझै गरिबीतिर धकेल्छ भन्ने कुराको निर्धारण गर्दछ ।

ब सुझाव

बजेटका माध्यमबाट सरकारले महिलाका जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी आवश्यकताहरू सम्बोधन गर्ने आफ्नो प्रतिबद्धता पुरा गरेको सुनिश्चित गर्नुपर्छ । तर अहिले जलवायुसम्बन्धी लैंड्रिंग जोखिमता सम्बोधन गर्न कसरी जलवायु सान्दर्भिक बजेट प्रयोग भइरहेको छ भन्ने बारेमा कुनै जानकारी उपलब्ध भएको अवस्था छैन ।

सरकारको प्रतिबद्धता र जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी क्षेत्रगत प्राथमिकताहरू

कृषि

- प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना
- परियोजना प्रतिवेदन तथा बिरांज, काठमाडौं, बार्दिबास, सिमरा र रसुवागढी
- कृषि ज्ञान केन्द्र
- कृषि बिमा कृषि, वस्तुभाउ, माछापालन उत्पादन, निर्यात र प्रयोगको बिमा प्रियमिमा ७५ प्रतिशत सहुलियत
- धुम्ती प्रयोगशालाका माध्यमबाट स्थलगत माटो परीक्षण र स्थानीय स्तरमा माटोको गुणस्तर परीक्षण गर्ने उपकरण वितरणका लागि घर निर्माण गर्न बजेट
- कृषि व्यवस्थापन र सूचना प्रणाली, जलवायु परिवर्तनका कारण
- कृषि क्षेत्रमा हुने लगानी जोखिमलाई न्यूनिकरण गर्ने नदी नियन्त्रणसँग सम्बन्धित बढिमा पाँचवटा
- गरिब घरपरीवारको लागि राष्ट्रिय सामाजिक सुरक्षा प्रमाणपत्र

वन र वातावरण

- नदी किनार र पहिरोको जोखिम रहेको पश्च ैगमा नरहेको जमिनमा वृक्षारोपण र वन विस्तार
- वातावरण संरक्षण र व्यवस्थापन, भूक्षय नियन्त्रण र नदी किनारको संरक्षण जस्ता कार्यक्रमहरू राष्ट्रपति चुरे संरक्षण कार्यक्रम र गल्ठीहरूको स्थिरीकरण, सुख्खा ड्रेन व्यवस्थापन, पहिरो नियन्त्रण, कृषि वनजन्य प्रणालीको प्रवर्द्धन, आकाशी पानी संकलन र जैविक विविधता संरक्षणका लागि तलाउ र पोखरीहरूको प्रवर्द्धन
- जलवायु परिवर्तन न्यूनिकरण र अनुकूलन कार्यक्रम: हिमाल र हिमतालको संरक्षण, सगरमाथा लगायत अन्य हिमाल र तिनको आसपासको सफाई
- जैविक विविधता संरक्षण र जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका लागि सफा, हरियो र प्रदुषणमुक्त नेपाल अभियान

- काठमाडौं उपत्यकामा धनी, धुले र वायु प्रदुषण नियन्त्रण तथा फोहोर व्यवस्थापन

उर्जा

- उर्जा दशक (२०७५-२०८५) : जलविद्युत र अन्य नवीकरणीय उर्जा विकास र विस्तार
- तराइ र पहाडका २५ हजार गरिब घर धुरीलाई गोबर ग्याँस प्लान्ट जडानमा अनुदान (स्थानीय सरकारको सहकार्यमा सहकारी र स्थानीय समुदायहस्ताट सञ्चालन गरिएका)
- लघु जलविद्युत आयोजनाहरू र नवीकरणीय उर्जा उत्पादनमा अनुदान
- सिंचाइ र नदी नियन्त्रण
- सतही ट्रिप्युल र लिफ्ट सिंचाइ लगायत साना र मझौला सिंचाइ यो जनाहरू

सौर्य सिंचाइ

- जैविक र अरु नविन तरिकाबाट नदी नियन्त्रण कार्य
- दुला नदीहरू नियन्त्रण गरी जनधनको रक्षा गर्नका लागि जनताको बाँध कार्यक्रम सम्बन्धित परियोजनाहरू तीन वर्षभित्र सम्पन्न गर्ने।
- राडार प्रविधि, मौसम पूर्वानुमानु प्रणाली जडान

पिउने पानी

- पानीपूर्ति परियोजनाहरूमा निशुल्क अनुदान
- सौर्य र वायु उर्जा तथा उच्च प्रविधिगत सिंचाइ र खानेपानी परियो जनाहरू
- तराइ मधेशमा आर्सनिकमुक्त खानेपानी कार्यक्रम
- मेलम्ची खानेपानी परियोजना

आवास निर्माण र शहरी पुर्वाधार

- गरिबीको रेखामुनि रहेका घरधुरीलाई आवास निर्माणमा अनुदान
- सुरक्षित र सुव्यवस्थित आवास र प्राकृतिक विपतका कारण भूमिहीन र घरबिहीनहरू
- प्रकोपउन्मुख क्षेत्र र भौगोलिक हिसाबले टाढा बसोबास गर्ने परिवारहरूको एकीकृत बस्ती

यातायात

- मेची महाकाली विद्युत रेलवेको संभाव्यता अध्ययन र विस्तृत पोखरा लुम्बिनी रेलवेको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनपछि निर्माण
- विद्युत प्रविधिमा आधारित सार्वजनिक यातायातको साधनहरूको

भूकम्पपछिको पुनर्निर्माण र बाढी

- बाढी, पहिरो र आगलागी जस्ता प्राकृतिक विपतका पीडितहरूका घर निर्माण गर्न बजेट

स्थानीय पुर्वाधार

- स्थानीय पुर्वाधार विकास साफेदारी कार्यक्रम र कुनै एक क्षेत्रमा सडक, पिउने पानी, सिंचाइ

(श्रोत: आर्थिक वर्ष २०७५/७६को बजेट भाषण)

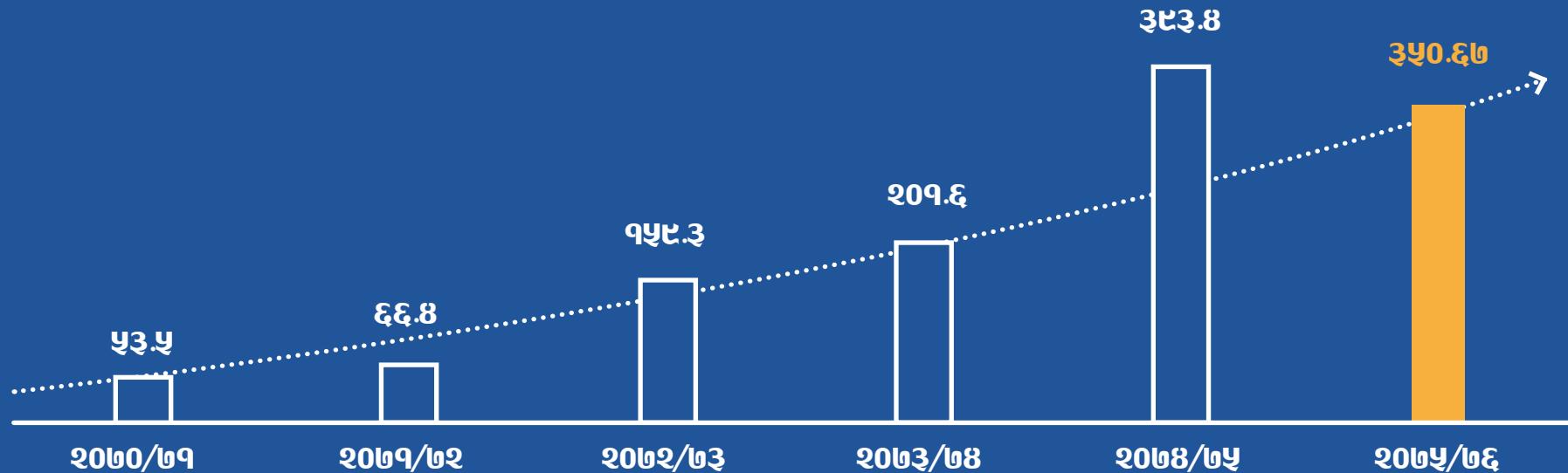
नेपालले जलवायु परिवर्तनको जोखिमलाई कसरी सम्बोधन गरिरहेको छ ?

विभिन्न आर्थिक वर्षमा जलवायु परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्ने कार्यका लागि नेपाल सकारले गरेको बजेट विनियोजन

आर्थिक वर्ष	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४	२०७४/७५	०७५/७६
कुल वार्षिक बजेट (रु. अर्बमा)	५१७.२४	६१८.१०	८१९.४६	१,०४८.९२	१,२७८.९९	१,३१५.१६
जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी कुल बजेट (रु. अर्बमा)	५३.५	६६.४	१५९.३	२०१.६	३९३.४	३५०.६७
जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी कुल बजेट (प्रतिशतमा)	 ९०%	 ९१%	 ९८%	 ९८%	 ३१%	 २०%

गत ६ वर्षको जलवायु बजेटको प्रवृत्ति कस्तो रहेको छ ?

आर्थिक वर्ष २०७०/७१ देखि नेपालको जलवायु परिवर्तन बजेट भण्डै **६.५** गुणाले वृद्धि भएको छ ।

जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी कुल बजेट (रु.अर्बमा)

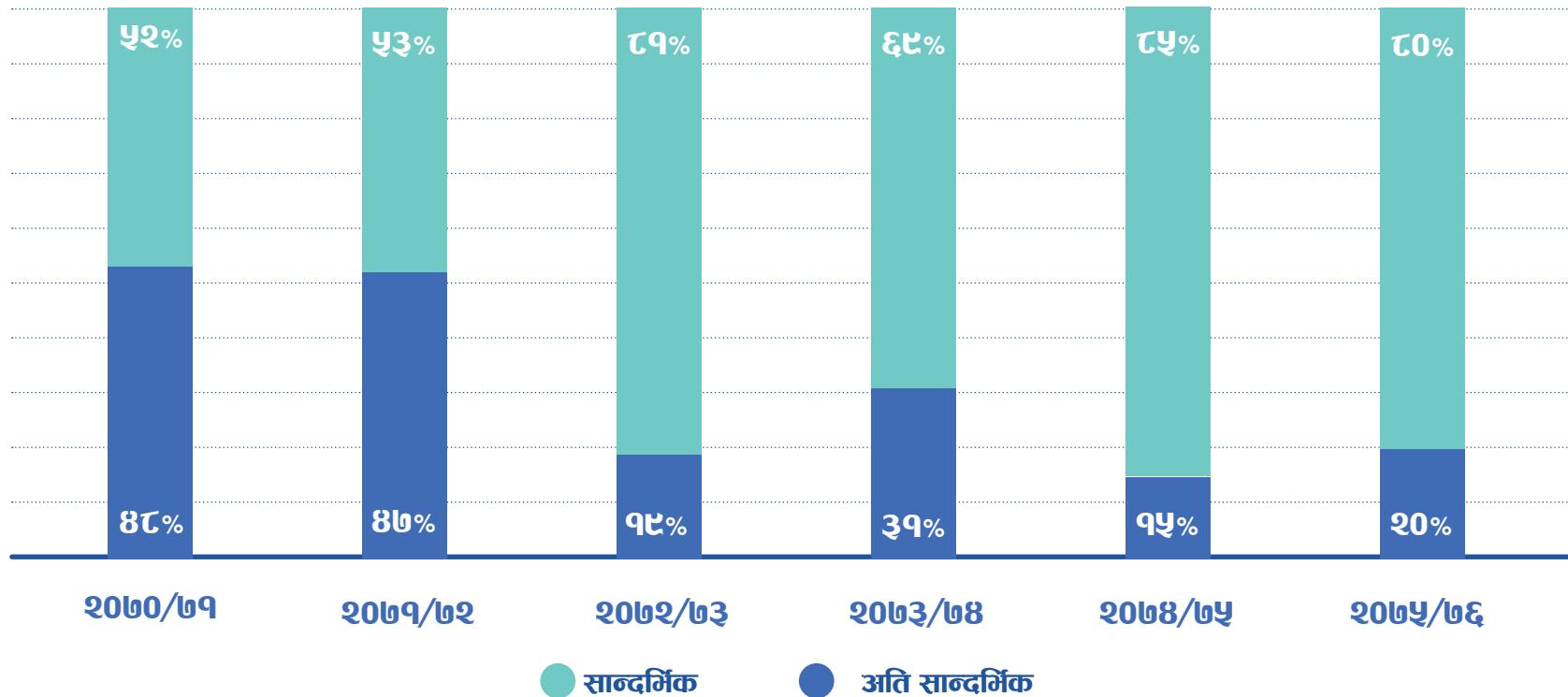

२०७२ को भूकम्पातिको पुनर्निर्माणका कारण २०७४/७५ मा जलवायु बजेटमा ठूलो वृद्धि भयो । सबै पुनर्निर्माणसम्बन्धी कार्यहरू जलवायुमैत्री हुन आवश्यक भएकोले विनियोजित बजेटलाई जलवायु सान्दर्भिक बजेटका स्थापना पहिचान गरिएको छ । त्यसैगरी सोही वर्ष नयाँ संरचनाको स्थापना प्रादेशिक र स्थानीय सरकारहरूलाई उपलब्ध गराइएको अनुदानका कारण जलवायु बजेटको आकार ठूलो भएको हो ।

जलवायु परिवर्तनको कति बजेट “अति सान्दर्भिक” कार्यक्रमहरूमा गइरहेको छ ?

आ.व. २०७४/७५ का लागि जलवायु परिवर्तन बजेट घटेको भएपनि अति सान्दर्भिक बजेटको अनुपात भने

आ.व. २०७४/७५ बाट २०७५/७६ मा जाँदा १५ बाट २० प्रतिशत पुगेको छ ।

राष्ट्रिय योजना आयोगले निर्माण गरेको जलवायु बजेट संकेत अनुसार यदि कुनै कार्यक्रमको २०-६०% बजेट जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित छ भने उक्त कार्यक्रम “सान्दर्भिक” मानिन्छ र यदि ६०% वा सो भन्दा बढी बजेट जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित छ भने सो कार्यक्रम “अति सान्दर्भिक” मानिन्छ ।

बजेट बाँडफाँड कसरी गरिएको छ ?

नेपालको बजेट पुँजीगत र चालु गरी दुई भागमा विभाजित गरिएको छ ।

जवलायु परिवर्तन बजेटको पुँजीगत र चालु बजेट अनुसारको बाँडफाँड निम्नानुसार रहेको छ :

पुँजीगत बजेट भन्नाले सडक, बाँध, तटबन्ध र अन्य पुर्वधार परियोजनाहरूमा खर्च गर्नका लागि छुट्याइएको बजेट भन्ने बुझिन्छ ।

चालु बजेटमा चालु कार्यक्रम र गतिविधिहरू समावेश हुन्छन् जसले जलवायु बजेटको उल्लेखनीय हिस्सा ओगट्दछ ।

(सालाखाल)

चालु बजेट

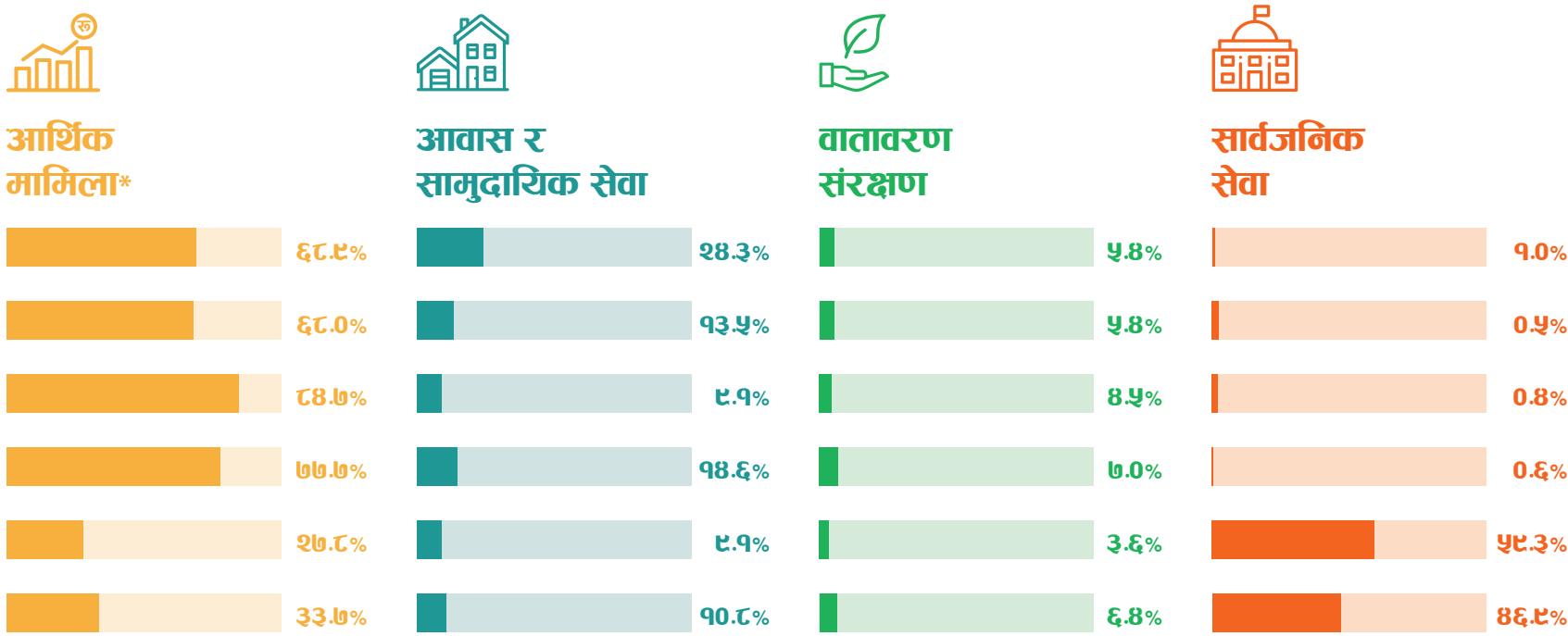

पुँजीगत बजेट

जलवायु बजेट कुन क्षेत्रमा खर्च महरहेको छ त ?

जलवायु बजेटको ठूलो हिस्सा “आर्थिक मामिला” र “सार्वजनिक सेवा” क्षेत्रमा विनियोजित भएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०७०/७१ देखि २०७५/७६ का लागि समग्रमा जलवायु परिवर्तनको ६०.१३% बजेट आर्थिक मामिलामा छुट्याइएको थियो ।

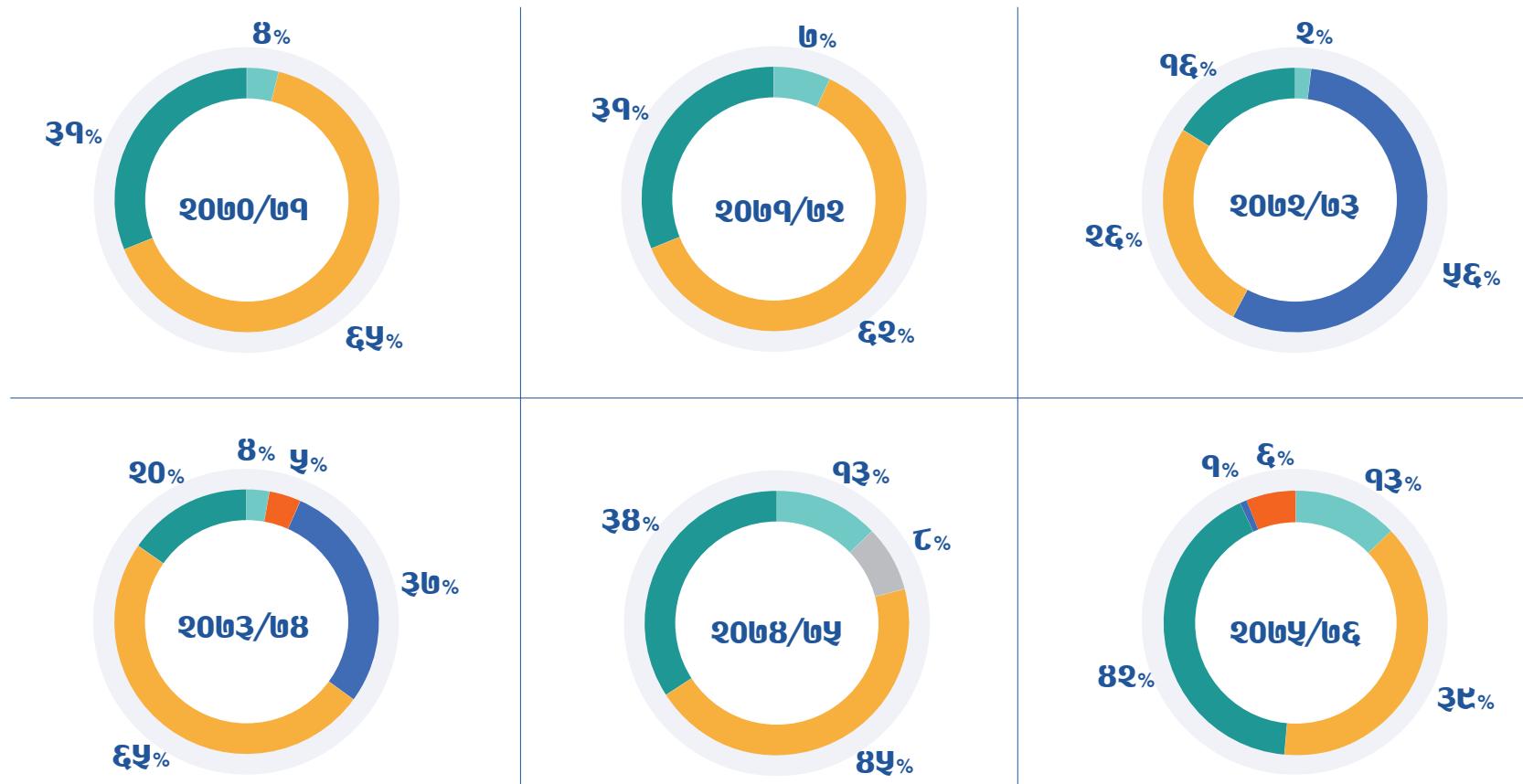

* आर्थिक मामिला अन्तर्गत साधारण आर्थिक, वाणिज्य र श्रम मामिला, कृषि, वन, मत्स्यपालन, शिकार, इन्धन र उर्जा, उत्खनन, उत्पादन र निर्माण, यातायात, सञ्चार र अन्य उद्योगहरू पर्दछन् ।

नोट: प्रादेशिक र स्थानीय सरकारमा भएको वित्त स्थानान्तरणका कारण २०७४/७५ र २०७५/७६ मा सार्वजनिक सेवामा बजेट वृद्धि भएको छ ।

“आर्थिक मामिला” अन्तर्गतको बजेट विनियोजन भएका मुख्य क्षेत्रहरू के के हुन् ?

आर्थिक मामिला अन्तर्गतका मुख्य विनियोजन “कृषि” र “इन्द्रिन र उर्जा” क्षेत्रमा रहेको छ ।

कृषि

यातायात

इन्द्रिन र उर्जा

आर्थिक मामिला अध्ययन अनुसन्धान

अन्य उद्योगहरू

अन्य

आ.व. २०७५/७६ मा भएको मन्त्रालयगत जलवायु परिवर्तन बजेटको विनियोजित स्थिति

जलवायु परिवर्तनको एक तिहाई भन्दा बढी (३८.६ %) बजेट स्थानीय र प्रदेश सरकारका लागि विनियोजन गरिएको छ ।
जलवायु परिवर्तनको बजेटको सबभन्दा ठूलो हिस्सा “अर्थ मन्त्रालय” र “उर्जा, जलश्रोत तथा सिंचाइ मन्त्रालय” मा रहेको छ ।

नोट: कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालयलाई २०७५ सालमा भएको राज्य पुनर्संरचनाको क्रममा दुईवटा मन्त्रालयमा टुक्राइएको छ ।

जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रमा भएको खर्च

आर्थिक वर्ष	२०८०/८१	२०८१ /८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
कुल जलवायु सान्दर्भिक बजेट विनियोजन (रु. अर्बमा)	२२.०	२८.५	३६.८	५६.३	६.३
अति सान्दर्भिक	२०.७	२२.०	४८.७	५९.२	१६३.४
सान्दर्भिक	४२.७	५०.६	८५.६	११५.६	१६९.७
खर्च (रु. अर्बमा)	कुल	८०%	७६%	५४%	५७%
%	८०%	७६%	५४%	५७%	४३%

नोट: विनियोजन सार्वजनिक कार्यक्रम र गतिविधिहरूका लागि छुटयाइएको बजेट हो भने खर्च वर्षको अन्त्यमा भएको खर्च हो ।

इन्टरनेशनल बजेट पार्टनरसिप (IBP) र युएनडिपिको प्राविधिक सहयोग र युके एडको आर्थिक सहयोगमा फ्रिडम फोरमद्वारा प्रकाशित ।

तारानाथ दाहालको सहयोगमा कृष्ण सापकोटाद्वारा तयार पारिएको । IBP का डिलेन मकलफ र युएनडिपिका मधुकर उपाध्या, अपार पौड्याल, विजय सिंह, डार्को पाख्लोविच, दुआर्त ब्रान्को, असाद माकेन, ग्लेन होड्स र थोमस बेलोद्वारा प्राविधिक सहयोग र निर्देशन उपलब्ध गराइएको ।

INTERNATIONAL BUDGET PARTNERSHIP
Open Budgets. Transform Lives.

फ्रिडम फोरम

थापाथली, काठमाडौं

📞 ०१-४९०२०३०

✉️ info@freedomforum.org.np 🌐 www.freedomforum.org.np

UNDP's Governance of Climate Change Finance Programme

🌐 www.cfade.org

GOVERNANCE OF
CLIMATE CHANGE FINANCE
TO BENEFIT THE POOR AND VULNERABLE
IN ASIA PACIFIC
www.CFADE.org

